

**Beroepsgeheim en schuldig verzuim:
enkele juridische en praktische kapstokken**

Wergroep Beroepsgeheim Bijzondere Jeugdbijstand
Arrondissementen Antwerpen, Mechelen, Turnhout

Inhoudstafel

A) Inleiding: schets ontstaan werkgroep	p. 3
B) Beroepsgeheim: wettelijke bepalingen	p. 5
0. Inleiding juridisch kader	p. 5
1. Wat zegt de wet over het beroepsgeheim?	p. 5
2. Ontleding van de diverse bestanddelen van het beroepsgeheim	p. 6
3. Wanneer kan het beroepsgeheim doorbroken worden?	p. 9
3.1 De mogelijkheden die de wet zelf voorziet	
3.2 Door rechtspraak en rechtsleer aanvaarde hypothesen die toelaten het beroepsgeheim te doorbreken	
1. De verhouding hulpverlener – verwijzer i.v.m. rapportage	
2. Informatie geven aan ouders	
3. Informatie geven aan andere hulpverleners (met beroepsgeheim)	
4. Kan informatie worden gegeven aan anderen, die niet betrokken zijn bij de begeleiding van die bepaalde jongere, aan niet-professionelen of niet-hulpverleners?	
4. Algemene slotbedenkingen	p. 21
C) Annex: Aansprakelijkheid	p. 22
1. Aansprakelijkheid van de begeleider	p. 22
2. Aansprakelijkheid van de voorziening	p. 23
3. Aansprakelijkheid van een personeelslid BJB	p. 24
D) Bibliografie	p. 25
E) Bijlage 1: leden en bijeenkomsten werkgroep	p. 26
Bijlage 2: conceptnota	p. 28

A) Inleiding

Ontstaan van de werkgroep

Het idee voor de oprichting van een werkgroep over dit thema, werd gelanceerd in het arrondissementeel overleg Antwerpen. De conceptnota (zie bijlage) werd opgemaakt door Marc Parmentier (Elegast) en verduidelijkt het idee tot oprichting van deze multidisciplinaire werkgroep. Dit initiatief werd genomen met het oog op het opstellen van richtlijnen rond het omgaan met beroepsgeheim. We trachtten te komen tot minimale vuistregels met maximale toepassing betreffende het omgaan met vertrouwelijke informatie, verkregen binnen het kader van de hulpverlening binnen bijzondere jeugdbijstand. De vergaderingen van de werkgroep werden thematisch georganiseerd, per thema werd een externe expert uitgenodigd.

Aangezien het thema ruimer toepasbaar is, werd aan de voorzitters van de twee andere arrondissementele overlegorganen, het Regionaal Overleg Mechelen en het Regionaal Welzijnsoverleg Turnhout gevraagd of er interesse was voor aansluiting bij dit initiatief. Hierop werd positief gereageerd.

De magistratuur in de provincie werd eveneens aangeschreven met de vraag tot deelname. Ook de regioverantwoordelijke BJB Antwerpen werd gevraagd aan te sluiten bij de werkgroep.

De volgende thema's werden voorgesteld:

- beroepsgeheim vanuit ethisch perspectief
- strafrechtelijke bepalingen rond beroepsgeheim
- wat zegt het decreet?
- minimale kwaliteitseisen
- besluiten

Axel Liégeois (KUL – Broeders van Liefde) gaf een toelichting bij het ethische luik en Nicole Caluwé (toen procureur jeugdparket Antwerpen) behandelde de strafrechtelijke bepalingen. De decreten BJB en het decreet rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp werden toegelicht door Ingrid van Eetvelt (regioverantwoordelijke) en Carine De Wilde (Beleidsondersteuningsteam IJH). Het thema 'minimale kwaliteitseisen' werd niet geagendeerd. Een vierde vergadering behandelde de praktijkvragen die bij de juridische helpdesk van het OSBJ terechtkomen, voorgesteld door Min Berghmans (jurist OSBJ).

Opbouw van de tekst

De tekst over de wettelijke bepalingen van het beroepsgeheim vangt aan met een beschrijving en analyse van het juridisch kader met betrekking tot beroepsgeheim. Belangrijke randbemerking hierbij is dat er vaak sprake is van interpretaties en deze kunnen verschillen.

Vervolgens wordt ingegaan op de mogelijkheden om het beroepsgeheim te doorbreken. Dit onderdeel omvat zowel de wettelijke mogelijkheden, als in de praktijk 'aanvaarde situaties' hiervoor. De verschillende situaties van hulpverleners en consulenten komt hier aan bod, evenals de verhouding tussen beide. Daarnaast wordt ingegaan op het

doorgeven van informatie aan de ouders, aan andere hulpverleners die al dan niet beroepsgeheim hebben, en aan anderen.

Bij de algemene slotbedenkingen worden enkele ethisch geïnspireerde adviezen verzameld voor het omgaan met situaties van deze materie in de praktijk.

In annex komt het onderwerp 'aansprakelijkheid' aan bod gezien de verwantschap maar tevens het onderscheid met het thema beroepsgeheim.

Tenslotte is een bibliografie opgenomen en is in bijlage een overzicht te vinden van de leden en bijeenkomsten van de werkgroep en van de oorspronkelijke conceptnota.

Onderstaande tekst beoogt niet enkel juridische richtlijnen mee te geven, maar wil tevens een ethische invalshoek belichten. De juridische spelregels bieden immers een houvast voor hulpverleners in de sector, maar de wet is steeds algemeen en biedt geen pasklaar antwoord in elke situatie. De hulpverlener dient zelf de spelregels toe te passen en kan daarbij soms op gewetensconflicten botsen. Daarom is continue kritische reflectie over een ethische opstelling zeer belangrijk en kan die bijdragen tot een uitweg in concrete situaties. Doorheen de tekst zijn deontologische richtlijnen opgenomen die bij de samenwerking in de hulpverlening inspirerend kunnen blijken. Vanuit ethisch perspectief is een houding van zorgvuldigheid aangewezen en wordt het grote belang van het proces van overleg over het doorgeven van informatie onderstreept.

Naast deze ethische en juridische invalshoek moet er ook vanuit een derde perspectief gekeken worden, nl. het spanningsveld tussen de hulpverleningsrelatie en het beroepsgeheim. Visie-ontwikkeling daarover is aangewezen.

B) Beroepsgeheim: wettelijke bepalingen

Een inleiding in het juridisch kader.

De informatie die je als begeleider in de bijzondere jeugdzorg mag en moet doorgeven aan bijvoorbeeld politie, andere hulpverleners, ouders, ... wordt begrensd door het beroepsgeheim. Diverse wetteksten geven dit aan. Probleem is wel dat geen enkele wettekst het beroepsgeheim duidelijk definieert.¹

In dit hoofdstuk klaren we uit wanneer het beroepsgeheim van toepassing is. We ontleden de diverse bestanddelen van het beroepsgeheim. Vervolgens gaan we na in welke gevallen het beroepsgeheim mag of moet doorbroken worden. Een aantal gevallen zijn voorzien in de wet zelf, een aantal andere gevallen wordt door rechtsleer en rechtspraak aanvaard.

1. Wat zegt de wet over het beroepsgeheim?

Art. 458 Strafwetboek is het scharnierartikel wanneer het gaat over het beroepsgeheim en luidt als volgt:

“Geneesheren, heekundigen, officieren van gezondheid, apothekers, vroedvrouwen en alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd, en deze bekendmaken buiten het geval dat zij geroepen worden om in rechte of voor een parlementaire onderzoekscommissie getuigenis af te leggen en buiten het geval dat de wet hen verplicht die geheimen bekend te maken, worden gestraft met gevangenisstraf van 8 dagen tot 6 maanden en met een geldboete van honderd euro tot vijfhonderd euro.”

De strafwet legt dus aan bepaalde personen de plicht op tot geheimhouding van wat hen is toevertrouwd in de uitoefening van hun beroep. Deze **zwijgplicht** is het eerste element.²

Daarnaast is er het **zwijgrecht**, geformuleerd in **art. 929 van het Gerechtelijk Wetboek**: het beroepsgeheim vormt een wettige reden om te weigeren in rechte te getuigen. Meer zelfs: hieruit wordt door rechtspraak en rechtsleer afgeleid dat bijvoorbeeld ook geschriften die met schending van het beroepsgeheim zijn verkregen, niet in gerechtelijke procedures kunnen gebruikt worden.³

Het beroepsgeheim houdt dus in dat men de plicht en het recht heeft om zaken die men louter door professionele bezigheden verneemt of in bezit krijgt en die vertrouwelijk zijn, geheim te houden, zelfs ten aanzien van de overheid.

¹ ALLEMEERSCH B., ‘Het toepassingsgebied van art. 458 Strafwetboek. Over het succes van het beroepsgeheim en het geheim van dat succes’, *Rechtskundig Weekblad* 2003-2004, 1-19.

² MOREAU T.: ‘Le partage du secret professionnel: balises pour des contours juridiques incertains’, *Journal du Droit des Jeunes*. 1999 afl. 189. De zwijgplicht geldt niet tegenover de cliënt zelf, deze moet integendeel zo volledig mogelijk geïnformeerd worden.

³ Weliswaar is er recente cassatierechtspraak dat in sommige gevallen bewijs dat met inbreuk van het beroepsgeheim zou zijn verkregen, toch toelaatbaar kan zijn.

Dit is verregaander dan de **discretieplicht** die in heel wat beroepsreglementeringen en ook in de wet op de arbeidsovereenkomsten is opgenomen.⁴

De discretieplicht vloeit niet voort uit een vertrouwensrelatie, maar dient ter bescherming van de opdracht die men uitvoert. De bedoeling is dat enkel gegevens worden vrijgegeven aan wie er ook werkelijk zaken mee heeft. Daarbij hoort dan ook de hiërarchische overste. Bovendien geldt de discretieplicht voor alle gegevens, ook de niet-vertrouwelijke.

Wie enkel gebonden is door discretie kan zich niet beroepen op art. 929 van het Gerechtelijk Wetboek, maar zal anderzijds ook niet kunnen gestraft worden door een strafrechtbank. Sanctionering van de discretieplicht ligt op burgerlijk en arbeidsrechtelijk vlak: mogelijke schadevergoeding en eventueel ontslag.

2. Ontleding van de diverse bestanddelen van het beroepsgeheim

Art. 458 SW en 929 Ger.W werden door rechtspraak en rechtsleer verder ontleed en geïnterpreteerd.

Het beroepsgeheim geldt enkel voor personen die een '**noodzakelijke vertrouwensfunctie**' uitoefenen of aan wie wettelijk of volgens vaste gebruiken geheimen worden toevertrouwd, doch enkel voor die informatie die betrekking heeft op hun beroep. Dit principe wordt afgeleid uit de woorden van art. 458 SW: 'uit hoofde van hun staat of beroep'.

Voor **begeleiders in de bijzondere jeugdzorg** werd door art. 77 Jeugdbeschermingswet, art. 43 van de gecoördineerde decreten en art. 8 van het kaderdecreet IJH expliciet bevestigd dat zij een dergelijke belangrijke maatschappelijke functie uitoefenen dat zij de sanctie van art. 458 SW riskeren als zij vertrouwelijke gegevens zouden bekendmaken buiten de wettelijk toegelaten gevallen.

Art. 77 Jeugdbeschermingswet bepaalt dit als volgt: Elke persoon die in welke hoedanigheid ook, zijn medewerking verleent aan de toepassing van deze wet, staat daardoor in voor de geheimhouding van de feiten die hem in de uitoefening van zijn opdracht worden toevertrouwd en die hiermede verband houden. Art. 458 SW is op hen van toepassing.

Art. 43 van de Gecoördineerde decreten Bijzondere Jeugdbijstand is een gelijkaardige bepaling: Elke persoon die in welke hoedanigheid ook, zijn medewerking verleent aan de toepassing van deze gecoördineerde decreten staat daardoor in voor de geheimhouding van de feiten die hem in de uitoefening van zijn opdracht worden toevertrouwd en die hiermede verband houden.

Art. 8 van het Kaderdecreet Integrale Jeugdhulp van 7 mei 2004 bepaalt: Onverminderd art. 31 en 32, zijn alle personen die hun medewerking verlenen aan de toepassing van dit decreet, gebonden door de geheimhoudingsplicht, bedoeld in art. 458 van het Strafwetboek, met betrekking tot de gegevens waarvan zij in de uitoefening van hun opdracht kennis krijgen en die daarmee verband houden.

Dit decreet is van toepassing op de opgesomde sectoren van (jeugd)hulpverlening: Bijzondere Jeugdbijstand, Kind en Gezin, Geestelijke Gezondheidszorg, Integrale

⁴ Art 17, 3°, a) stelt dat elke werknemer zich ervan moet onthouden fabrieksgeheimen, zakengeheimen of vertrouwelijke aangelegenheden waarvan hij in zijn beroepsarbeid kennis kan hebben, bekend te maken.

Gezinszorg, CLB's, Algemeen Welzijnswerk en de gehandicaptensector en trad in werking op 1 januari 2005.

Voor andere beroepsgroepen, waar niet wettelijk is vastgelegd dat zij onderworpen zijn aan het beroepsgeheim (van art. 458 SW) zal het de rechter zijn die moet beoordelen of iemand al dan niet gebonden is door het beroepsgeheim. Dit werd bijvoorbeeld in de rechtspraak aanvaard voor bemiddelaars in familiezaken.

Het beroepsgeheim verplicht tot geheimhouding van **alle informatie waarvan de kennisname is gebeurd tijdens de uitoefening door de confidant van zijn ambt of functie en welke inherent vertrouwelijk is of expliciet of impliciet als vertrouwelijk is medegedeeld.**⁵ Dit wordt afgeleid uit de woorden van art. 458 SW: 'geheimen die hun zijn toevertrouwd'. Het gaat om allerlei soorten informatie: gesprekken, brieven, bloedstalen, ... Het belang of de waarde van de gegevens is niet belangrijk. Hoe men kennis heeft gekregen van de geheime informatie is evenmin van belang: zowel wat door de jongere is toevertrouwd als gegevens die vertrouwelijk zijn uit hun aard (bijvoorbeeld het hulpverleningsprogramma) worden gedekt door het beroepsgeheim.

Wat de hulpverlener buiten de vertrouwensrelatie of buiten de medewerking aan de maatregel vaststelde (bijvoorbeeld de jongere toevallig tegenkomen op straat tijdens de schooluren), valt niet onder het beroepsgeheim. Het is niet altijd even eenvoudig om vast te stellen of de geheimhouder op het moment van kennisname nu al dan niet zijn beroep aan het uitoefenen was. Het tijdstip van de kennisname is niet doorslaggevend: een hulpverlener die buiten de uren wordt opgebeld en in vertrouwen genomen, is wel degelijk gebonden door het beroepsgeheim.

De geheimhoudingsplicht geldt ook niet voor (vertrouwelijke) informatie die geen enkel rechtstreeks verband heeft met de uitvoering van de opdracht. Hier kan eventueel wel de discretie spelen.

Informatie die van derden verkregen wordt binnen het kader van een noodzakelijke hulpverlening valt wel onder het beroepsgeheim.

Belangrijke kanttekening: **het beroepsgeheim kan niet worden ingeroepen ten opzichte van de cliënt zelf.** Alle gegevens die over hem gaan en op een of andere wijze worden verwerkt of neergeschreven, zijn in principe persoonsgegevens waarvan hij het recht op toegang en verbetering heeft.⁶

In het **decreet rechtspositie** van de minderjarige in de Integrale Jeugdhulp van 7 mei 2004⁷ wordt een opsplitsing voorzien wat betreft de persoonsgegevens die betrekking hebben op de gezondheid⁸ en de rest. De gezondheidsgegevens worden beheerd volgens de bepalingen van de privacywet en de patiëntenwet.

Wat de overige persoonsgegevens betreft, wordt in art. 22 van het decreet als uitgangspunt gesteld dat de minderjarige recht heeft op toegang tot de persoonsgegevens die hem betreffen.

Uitzonderingen zijn:

⁵ ALLEMEERSCH, RW 2003-2004, p. 12.

⁶ Art. 10 en 12 van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, verder 'privacywet' genoemd.

⁷ Ten laatste van toepassing op 1 juli 2006.

⁸ En opgesteld door een medisch beroepsbeoefenaar.

- Gegevens die door derden werden meegedeeld zonder dat zij dat verplicht waren en die door hen expliciet als vertrouwelijk zijn bestempeld: enkel als die derde akkoord is met toegang door de minderjarige, kan hij hiervan kennis krijgen. Dit wordt ook de 'vertrouwelijkheidsexceptie' genoemd.⁹
- Stukken die werden opgesteld ten behoeve van gerechtelijke overheden.¹⁰
- Gegevens waarvoor de agogische exceptie werd ingeroepen. Art. 11 § 2 decreet rechtspositie van de minderjarige in de Integrale jeugdhulp omschrijft deze exceptie als volgt: "In het belang van de minderjarige (...) kan worden beslist om de minderjarige over bepaalde zaken niet te informeren. Een dergelijke beslissing wordt gemotiveerd en in het dossier van de minderjarige opgenomen. De vertrouwenspersoon heeft wel toegang tot die gegevens."

Het moet wel gaan om **geheimen**. Er is geen definitie van wat een geheim nu juist is, de rechtspraak gaat vooral over wat niet geheim is. Als informatie openbaar of algemeen bekend wordt, is zij uiteraard niet meer geheim.

Isabelle Vanderstraeten stelt dat alles als 'geheim' geïnterpreteerd dient te worden wat uitdrukkelijk of stilzwijgend aan de hulpverlener werd toevertrouwd. Hiertoe hoort ook wat wordt gezien of gehoord, evenals informatie over derden en ook na beëindiging van de vertrouwensrelatie. Geanonimiseerde informatie (bv. een situatiebeschrijving in algemene termen) is geen geheim. (*I. Vanderstraeten*)

Addendum: Beroepsgeheim, positie van een jeugdrechter.

Ingevolge artikel 77 van de Wet op de jeugdbescherming en artikel 43 van de Gecoördineerde decreten is de jeugdrechter onderworpen aan het beroepsgeheim. Onder de geheimhoudingsplicht vallen zowel uitdrukkelijk gedane vertrouwelijke mededelingen als tijdens de uitoefening van de functie en in het kader daarvan vernomen of vastgestelde geheime of vertrouwelijke feiten. Miskenning van deze discretieplicht kan aanleiding geven tot een strafrechtelijke vervolging wegens artikel 458 SW.

Anderzijds is de aangifte- of meldingsplicht, vervat in artikel 29 Wsv van toepassing op de leden van de rechterlijke orde, waaronder de jeugdrechter; indien de jeugdrechter in de uitoefening van zijn ambt kennis krijgt van een misdaad of wanbedrijf, is hij verplicht daarvan onmiddellijk aangifte te doen bij de procureur des konings.

Er bestaat in de rechtsleer onzekerheid over de vraag hoe deze bepaling gecombineerd moet worden met de plicht tot geheimhouding, opgelegd door de artikelen 77 van de Wet op de Jeugdbescherming, artikel 43 van de Gecoördineerde decreten en artikel 458 SW.

Het beroepsgeheim van de jeugdrechter, de consultants en hulpverleners is nodig om een vertrouwensband op te bouwen met de minderjarige, zijn ouders en iedereen die nuttige informatie kan geven over de leefomstandigheden van de minderjarige.

⁹ Geïnspireerd op art. 8, § 3, 6° Decreet Openbaarheid Bestuur.

¹⁰ Memorie van toelichting: Als voorbeeld hiervan kunnen de navorsingen van de sociale dienst ten behoeve van de jeugdrechtbank worden aangehaald.

Dat deze stukken in dit voorstel van decreet van toegang worden uitgesloten, betekent niet dat de minderjarige helemaal geen toegang heeft tot die stukken. De toegangsregeling van art. 22 doet immers geen afbreuk aan de bepalingen uit andere wetgeving die eventueel ruimere rechten toekent. Zo kan de minderjarige overeenkomstig de regeling van art. 55 Jeugdbeschermingswet via zijn advocaat inzage krijgen in de stukken die op zijn persoonlijkheid en het milieu waarin hij leeft, betrekking hebben. De verslagen die door de sociale dienst bij de jeugdrechtbank worden opgemaakt, komen in het gerechtelijk dossier terecht en kunnen op de griffie worden ingekeken (maar dus niet in kopie op de voorziening).

De bedoeling is dat de toegang tot deze stukken gebeurt op de daartoe geëigende wijze, met name via het gerechtelijk dossier. Het gaat evenwel om stukken die werden opgesteld ten behoeve van gerechtelijke overheden, waaruit blijkt dat het met name de bedoeling is om stukken die in het gerechtelijk dossier zitten en (nadien) op een of andere manier in een dossier van een voorziening belanden, uit te sluiten. Deze ratio indachtig, lijkt het dat de uitzondering niet belet dat de informatie die in het kader van bijvoorbeeld een bemiddeling of gemeenschapsdienst moet worden doorgegeven aan het parket of de rechter voorafgaandelijk wordt besproken.

Het is in het belang van de minderjarige dat alle gegevens over zijn sociaal milieu worden verzameld om de gepaste maatregelen van opvoeding te kunnen opleggen.

Als de jeugdrechter verplicht is om elk strafbaar feit dat tijdens het maatschappelijk onderzoek aan het licht komt, te melden, bestaat het gevaar dat hulpverleners afhaken en de informatiestroom opdroogt.

Artikel 458bis SW heeft aan de jeugdrechter, zoals aan de hulpverleners, een spreekrecht toegekend.

In de praktijk zal de jeugdrechter rekening houden met de aard van de vastgestelde misdrijven en het bestaan van een noodtoestand.

Van noodtoestand is er sprake als de minderjarige zich in een gevaarsituatie bevindt en het doel van het beroepsgeheim niet opweegt tegen het belang van het kind.

De jeugdrechter zal het belang dat de geheimhouding heeft voor de realisering van de doelstellingen van de jeugdbeschermingsinterventie afwegen tegen het belang en de gevolgen van de aangifte van de misdrijven.

De aangifte moet het enige middel zijn om het gevaar, de ernstige bedreiging van de fysieke of psychische integriteit van de minderjarige, af te wenden. *(opgemaakt door mevr. Jeugdrechter Van Bauwel met als bronnen: Jeugdbeschermingsrecht, Jan. Smets, APR, 1996; Jeugdbeschermingsrecht in kort bestek, Bart De Smet, Intersentia, 2005 - Les nouvelles, Protection de la jeunesse)*

3. Wanneer kan het beroepsgeheim doorbroken worden?

3.1. De mogelijkheden die de wet zelf voorziet

Je mag spreken - **spreekrecht** - wanneer het gaat om:

- **Getuigenis in rechte** (zie de tekst zelf van art. 458 SW): enkel voor een rechter of parlementaire onderzoekscommissie, niet tegen een gewone politiebeambte. Wanneer men getuigenis aflegt voor een rechter, onder eed, dan kan men ongestraft geheimen meedelen die men in het kader van zijn beroepsbezigheden vernomen heeft. Toch kan men zich ook dan blijven beroepen op het beroepsgeheim om geen verklaring af te leggen.

- **Noodtoestand**¹¹: wanneer hogere waarden zoals het leven, de waarheid en de eer in het gedrang komen, die een onmiddellijke bescherming vragen en niet op een andere manier dan door schending van het beroepsgeheim kunnen worden gevrijwaard, mag men spreken.

De gevaarsituatie moet dusdanig ernstig zijn dat er geen andere keuze is dan melding te doen bij het Parket. *(N. Caluwé)*

- Deze 'algemene' bepaling in verband met noodtoestand is geconcretiseerd in het spreekrecht van art. **458bis SW**: wanneer een minderjarige slachtoffer is van bepaalde misdrijven, mag men onder bepaalde voorwaarden de procureur inlichten.

De tekst van dit artikel luidt als volgt: 'Eenieder, die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen en die hierdoor kennis heeft van een misdrijf zoals omschreven

¹¹ Cass. 13 mei 1987, *Vlaams Tijdschrift voor Gezondheidsrecht* 1978-88, 173: De noodtoestand waarop een wegens schending van het beroepsgeheim vervolgd persoon zich beroept, mag niet uitgesloten worden wanneer die persoon, gelet op de respectieve waarde van de tegen elkaar indruisende plichten en gelet op het bestaan van een ernstig en dreigend gevaar voor anderen, redenen had om te oordelen dat hem, ter vrijwaring van een hoger belang dat hij verplicht of gerechtigd was voor alle andere te beschermen, geen andere weg openstond dan het beroepsgeheim te schenden.

Art. 71 SW: Er is geen misdrijf, wanneer de beschuldigde ... op het ogenblik van het feit ... gedwongen werd door een macht die hij niet kon weerstaan.

in de art. 372 tot 377, 392 tot 394, 396 tot 405ter, 409, 423, 425 en 426, gepleegd op een minderjarige kan, onverminderd de verplichtingen hem opgelegd door art. 422bis, het misdrijf ter kennis brengen van de procureur des Konings, op voorwaarde dat hij het slachtoffer heeft onderzocht of door het slachtoffer in vertrouwen werd genomen, er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de psychische of fysieke integriteit van de betrokkene en hij deze integriteit zelf of met hulp van anderen niet kan beschermen.' (372-377: aanranding van de eerbaarheid en verkrachting; 392-394, 396-405ter, 409: toebrengen van lichamelijk letsel en doodslag; 423,425,426: verlating,verwaarlozing van kinderen en onbekwamen). Door deze duidelijkere omschrijving van noodsituatie kan er sneller gebruik worden gemaakt van het spreekrecht en kunnen de genoemde misdrijven daardoor sneller gemeld worden. (N. Caluwé)

Een voorbeeld: een jongere van wie de begeleiding weet dat hij dreigend in gevaar is thuis of elders. Als hulpverlening dan niet helpt (of niet kan) om het gevaar voor de jongere weg te nemen, mag je je beroepsgeheim doorbreken en de procureur inlichten. Zolang je als hulpverlener alles doet om erger (vb. seksueel misbruik) te voorkomen, hoef je niet te melden. (N. Caluwé)

Als je merkt dat een kind ernstig in gevaar is en als je de situatie van het kind zelf hebt vastgesteld, of je bent zelf in vertrouwen genomen en het kind is blijvend in gevaar en je kan het niet oplossen met hulpverlening, mag je dus de politie inschakelen. Je kan je beroepsgeheim als hulpverlener dan doorbreken.

Wanneer je in deze wettelijk omschreven gevallen je beroepsgeheim mag schenden zal je toch altijd zelf moeten beoordelen of de schending noodzakelijk is: je hebt hier de keuze om te spreken of te zwijgen, op grond van art. 929 Ger. Wb.

Er zijn drie voorwaarden omschreven om gebruik te maken van het spreekrecht:

- de hulpverlener moet zelf met het slachtoffer gewerkt hebben
- er moet een ernstig gevaar aanwezig zijn voor de psychische of fysieke integriteit van de minderjarige
- de informatie moet worden doorgegeven met het opzet de minderjarige te helpen en niet om de dader te straffen. (N. Caluwé)

Je moet spreken - **spreekplicht** - 'als de wet u verplicht te onthullen' (uit de tekst van art. 458 SW):

- **Verplichting tot hulp aan personen in nood - schuldig verzuim**

Art. 422bis van het strafwetboek omschrijft dit als volgt: "Met gevangenisstraf van 8 dagen tot een jaar en met een geldboete van €50 tot €500 of met een van die straffen alleen wordt gestraft hij die verzuimt hulp te verlenen of te verschaffen aan iemand die in groot gevaar verkeert, hetzij hij zelf diens toestand heeft vastgesteld, hetzij die toestand hem is beschreven door degenen die zijn hulp inroepen. Voor het misdrijf is vereist dat de verzuimer kon helpen zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen. Heeft de verzuimer niet persoonlijk het gevaar vastgesteld waarin de hulpbehoevende verkeerde, dan kan hij niet worden gestraft, indien hij op grond van de omstandigheden waarin hij werd verzocht te helpen, kon geloven dat het verzoek niet ernstig was of dat er gevaar aan verbonden was. De straf bedoeld in het eerste lid wordt op 2 jaar gebracht indien de persoon die in groot gevaar verkeert, minderjarig is."¹²

¹² Daarnaast is er ook nog art. 422ter SW: zelfde straffen voor wie wettelijk wordt opgevorderd hulp te verlenen en (zonder ernstig gevaar) het niet doet.

Een voorbeeld: een jongere roept de hulp in van de begeleider omdat een vriend een overdosis lijkt te hebben genomen en de begeleider doet niets; dan heeft hij mogelijk verzuimd om hulp te verlenen aan een persoon in nood en kan daarvoor veroordeeld worden. Hij kan het beroepsgeheim hiervoor niet inroepen als excuus.

De figuur van **schuldig verzuim** maakt dus deel uit van het strafrecht. Hier wordt de individuele verantwoordelijkheid onderzocht. Wie schuldig verzuim pleegt, stelt zich bloot aan strafvervolging, hoewel het niet voor de hand ligt een handelen of niet handelen te benoemen als 'schuldig verzuim'. Het verzuim moet 'met opzet' gepleegd worden. Dit wil zeggen: men moet zich bewust zijn van de gevaarstoestand (kenniselement) en uit vrije wil weigeren de nodige hulp te verstrekken (wilselement). Vastgesteld wordt dat de rechtspraak voor professionele zorg- en hulpverstrekkers de drempel verlegt naar het criterium van de 'beroepsfout'. De rechtspraak oordeelt of iemand zich gedragen heeft naar wat van een normale uitoefening van zijn beroep mag verwacht worden. (*L. Rahoens*)

"De plicht tot hulpverlening aan personen in een ernstig dreigende gevaarssituatie kan op gespannen voet komen te staan met de plicht tot geheimhouding van dragers van het beroepsgeheim zoals personeelsleden BJB. Als zij in het kader van hun beroep kennis krijgen van een ernstige gevaarssituatie en een beroep moeten doen op een geschikte derde om hulp te verschaffen, kan dit ertoe leiden dat zij informatie met een geheim karakter vrijgeven aan de derde. Op dat moment kan zich de conflictsituatie voordoen waarbij zij een afweging moeten maken tussen twee tegenstrijdige belangen: het afwenden van een dreigend groot gevaar tegenover het respecteren van het beroepsgeheim. In de gevallen van kindermishandeling en –verwaarlozing waar de veiligheid van het kind op geen enkele andere manier kan worden gegarandeerd, mag de hulpverlener prioriteit geven aan zijn hulpverleningsplicht boven zijn beroepsgeheim door het parket op de hoogte te stellen. Dit aangifterecht mag enkel als ultieme remedie aangewend worden. In de gevallen dat de cliënt van de hulpverlener de dader van het misdrijf schuldig hulpverzuim is (zoals bv bij kinderverwaarlozing), is de hulpverlener in principe gehouden tot het beroepsgeheim. Uitzonderlijk kan de hulpverlener zijn beroepsgeheim schenden om een actueel ernstig gevaar af te wenden. Het gaat dan om de algemene rechtvaardigingsgrond 'noodtoestand'." (*J. Put*)

•

Art. 29 en 30 Wetboek van Strafvordering bevatten de **aangifteplicht bij bepaalde misdrijven**. Het niet doen van zulke aangifte wordt echter niet gesanctioneerd, noch door boete, noch door gevangenisstraf. Mogelijk reageert de werkgever wel met een tuchtstraf: schorsing of ontslag. Het feit dat artikel 29 slechts een morele verplichting oplegt, terwijl het beroepsgeheim strafrechtelijk wordt beschermd, is een zwaarwegend argument waardoor gesteld kan worden dat **het beroepsgeheim van door de overheid tewerkgestelde hulpverleners primeert op de ambtelijke aangifteplicht**. (*J. Put*) Consulenten kunnen er dus van uit gaan dat juridisch gezien beroepsgeheim belangrijker wordt beschouwd dan aangifteplicht.

Wanneer je nochtans als hulpverlener een misdrijf vergemakkelijkt of mogelijk maakt dat het verder blijft gaan, (bijvoorbeeld omdat de dader weet dat jij toch geen aangifte zal doen) kan je wel medeplichtig bevonden worden en op basis daarvan strafrechtelijk aangepakt worden.

Art. 29 luidt als volgt: 'Iedere gestelde overheid, ieder openbaar officier of ambtenaar die in de uitoefening van zijn ambt kennis krijgt van een misdaad of van een wanbedrijf, is verplicht daarvan dadelijk bericht te geven aan de procureur des Konings bij de rechtbank binnen wier rechtsgebied die misdaad of dat wanbedrijf is gepleegd of de

verdachte zou kunnen worden gevonden, en aan die magistraat alle desbetreffende inlichtingen, processen-verbaal en akten te doen toekomen.'

Misdrijven (algemene term) worden onderverdeeld in misdaden, wanbedrijven en overtredingen.

(**Overtredingen** zijn misdrijven bestraft met één tot zeven dagen gevangenisstraf en/of geldboetes van 1 tot 25 euro (deze bedragen moeten met 5 vermenigvuldigd worden). In tegenstelling tot de schadevergoeding in het burgerlijk recht, moet de boete aan de Staat worden betaald. Overtredingen worden in principe berecht door de politierechtbank. Voorbeelden zijn dronkenschap op de openbare weg en nachtlawaai. **Wanbedrijven** zijn misdrijven bestraft met acht dagen tot vijf jaar gevangenisstraf en/of een geldboete van meer dan 25 euro (ook te vermenigvuldigen met 5). In principe vallen wanbedrijven onder de bevoegdheid van de correctionele rechtbank. Voorbeelden hier zijn (eenvoudige) diefstal, aanranding van de eerbaarheid van een meerderjarige, oplichting, slagen en verwondingen, onopzettelijke doding. **Misdaden** ten slotte zijn misdrijven bestraft met een gevangenisstraf van vijf jaar tot levenslang. In principe worden zij berecht door het hof van assisen. Voorbeelden zijn moord of moordpoging, gijzeling met dodelijke afloop, aanranding van de eerbaarheid en verkrachting.)

De aangifteplicht van ambtenaren voor ernstige misdrijven waar ze weet van hebben, geldt dus enkel voor misdaden en wanbedrijven.

Wie als contractueel in dienst is bij een bepaalde overheid, is 'gelijkgesteld' met een ambtenaar en moet in principe van elk misdrijf waarvan hij kennis heeft, aangifte doen ¹³ (zij het dat het beroepsgeheim primeert cfr. supra). Hulpverleners van een vzw die meewerken aan bepaalde projecten, zelfs wanneer dit gebeurt in samenwerking met de overheid, hebben niet deze aangifteplicht tegenover het parket.¹⁴ Zij zijn geen ambtenaren.

De aangifteplicht van ambtenaren roept wel vragen op qua bewijsproblematiek: hoe heb je 'kennis' van een misdrijf? Moet je ervan uitgaan dat alles wat een jongere je vertelt, waar is? Het lijkt dat er toch wel bijkomende aanwijzingen moeten zijn om te kunnen spreken van 'kennis' van een misdrijf. De ambtenaar moet daarentegen niet zelf afwegen of er wel voldoende bewijs kan gevonden worden, of het misdrijf misschien verjaard kan zijn: dat is de opdracht van het parket en onderzoeksrechter.

Verder dient erop gewezen dat de verantwoordelijkheid van de hulpverlener niet eindigt op het moment dat een melding aan de consulent, jeugdrechter, vertrouwenscentrum,... gebeurt en dat zijn blijvende betrokkenheid nodig kan zijn.

Art. 30 Wb Sv betreft de **aangifteplicht van iedereen** die **getuige** is van aanslagen tegen het leven, de eigendom of de openbare veiligheid.

Het stelt: 'Ieder die getuige is geweest van een aanslag, hetzij tegen de openbare veiligheid, hetzij op iemands leven of eigendom, is eveneens verplicht daarvan bericht te geven aan de procureur des Konings, hetzij van de plaats van de misdaad of van het wanbedrijf, hetzij van de plaats waar de verdachte kan worden gevonden.'

Het gaat wel degelijk om feiten die je zelf vaststelt. Een vermoeden of iets dat je verteld wordt door iemand anders is niet voldoende.

Dealen van drugs kan bijvoorbeeld worden gelijkgeschakeld met een aanslag tegen het leven, diefstal is een aanslag tegen de eigendom.

3.2 Door rechtspraak en rechtsleer aanvaarde hypothesen die toelaten het beroepsgeheim te doorbreken

¹³ Cass. 9.10.990, *Arresten van het hof van Cassatie* 1990-91 nr. 67: Art. 29Sv heeft een algemene draagwijdte en is niet alleen van toepassing op wie statutair van ambtenaar heeft, maar op iedereen die door de overheid tewerkgesteld wordt: met andere woorden ook die hulpverleners die als contractuelen door de overheid in dienst zijn genomen hebben aangifteplicht.

¹⁴ LYBAERT, 'Beroepsgeheim van de hulpverlener in relatie tot de politiediensten', *RW* 1996-97, 969.

1. De verhouding hulpverlener - verwijzer¹⁵ in verband met rapportage

* verwijzers

Iemand met een wettelijk erkend beroepsgeheim kan hetzij op verzoek van de cliënt zelf, hetzij in opdracht van een overheid, hetzij met een zogenaamd 'dubbel mandaat' (zowel van cliënt als van overheid) optreden. In de bijzondere jeugdbijstand krijgen de voorzieningen hun opdracht ofwel via het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg (niet opgelegde hulpverlening), ofwel via de Jeugdrechtbank (gerechtelijke of gedwongen hulpverlening). Er is dus steeds sprake van een dubbel mandaat.

In het kader van hun hulpverlenende functie kunnen ambtenaren fungeren als vertrouwensfiguren waarop art. 458 toepasselijk is. In het kader van hun **rapportageplicht** geldt het beroepsgeheim niet ten aanzien van de opdrachtgever en hebben zij ook een aangifteplicht. Voor hulpverleners met dubbele hoedanigheid geldt er dus geen beroepsgeheim t.a.v. de opdrachtgever. Alles wat verband houdt met de opdracht moet worden gerapporteerd. Daarom is er nood aan een strikte afbakening van mandaat en dient de cliënt bij aanvang in kennis gesteld van het mandaat en van de rapportageplicht aan de opdrachtgever. (*I. Vanderstraete*)

De consultants bij het Comité Bijzondere Jeugdzorg worden in de rechtsleer als gemandateerden gezien die zich niet op hun beroepsgeheim kunnen beroepen ten aanzien van het Bureau Bijzondere Jeugdbijstand, voorzover het gaat om gegevens die binnen hun opdracht vallen. (*J. Put*)

Bij de combinatie van vertrouwenspersoon en informatiepersoon waarbij men een dubbele opdrachtgever heeft (burger en samenleving), is het buitengewoon moeilijk en tegelijk noodzakelijk om de twee rollen niet te scheiden maar te onderscheiden. Bij overleg tussen hulpverleners is het aangewezen telkens na te gaan welke pet men op dat moment op heeft. In de informatieopdracht geldt uiteraard discretieplicht, eventueel het ambtsgeheim, maar niet het beroepsgeheim. De informatiepersoon is niet betrokken in de hulpverlening, hij is op dat moment de expert die rapporteert. (*H. Van Dooren*)

Voor consultants blijft er dus onduidelijkheid over hoeveel men al dan niet rapporteert. Dit zal afgewogen moeten worden per situatie.

* voorzieningen

De **begeleider** in de bijzondere jeugdbijstand is gebonden aan de overheid in het kader van de hem toevertrouwde opdracht, te weten: voor minderjarigen in een problematische opvoedingssituatie/leefsituatie of voor minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, een bepaalde begeleiding aanbieden of verzekeren. De opdracht kan bestaan uit informatie verzamelen om de (toekomstige) beslissing van de overheid te stofferen (bijvoorbeeld in een onthaal-, oriëntatie- en observatiecentrum), of begeleiden (bijvoorbeeld plaatsing in een pleeggezin), de beslissing van de overheid hard maken (bijvoorbeeld een opgelegd project laten uitvoeren), informatie geven om de beslissing van de overheid te kunnen aanpassen.

Ook het 'statuut' kan verschillen: werkt de voorziening als 'zuiver' private voorziening of als gelijkgesteld met statutairen/ambtenaren (bijvoorbeeld een OCMW-voorziening).

Door het wettelijk toegekende beroepsgeheim aan de begeleiders in de bijzondere jeugdzorg, moet het beeld dat men aan de overheid geeft in het kader van de toevertrouwde opdracht, beperkt blijven. Wat niets te maken heeft met de opdracht (dus met het hulpverleningsprogramma en de doelstellingen die erin beschreven zijn) valt onder het beroepsgeheim. Het is belangrijk dat de opdracht zo precies mogelijk

¹⁵ In de bijzondere jeugdzorg zal dit de consultant bij de jeugdrechtbank of bij het comité zijn.

omschreven is. *Denken we aan de arts die een urinestaal afneemt: als hij daarbij vaststelt dat de betrokkene een seksueel overdraagbare ziekte heeft, zal dit niet in het rapport aan de overheid in verband met de vaststelling van bepaalde stoffen in het bloed mogen staan en zal hij de betrokkene doorverwijzen naar een collega.*

De begeleider moet zijn cliënt vooraf inlichten over zijn rapportageverplichting - de uitgebreidheid ervan - en hij mag geen vertrouwelijkheden uitlokken als hij die moet melden.

Bij de rapportage zal de begeleider ook steeds afwegen of de informatie die hij in zijn rapporten doorgeeft, noodzakelijk is om de verwijzer toe te laten zijn werk te doen, namelijk de meest geschikte maatregel voorstellen of opleggen of vaststellen dat de maatregel niet naar behoren werd uitgevoerd.

Ook de verplichting om elke ernstige gebeurtenis binnen de 48 uur te melden aan de verwijzer (de consulent), zoals die is opgenomen in de erkenningsbesluiten voor de voorzieningen in de bijzondere jeugdbijstand, is een vorm van wettelijk verplichte rapportage. Het gaat dan niet om vermoedens, het moet gaan om een gebeurtenis.

Ook hier blijft er een belangrijke appreciatie voorbehouden aan de hulpverlener zelf: is het doorgeven van een vertrouwelijk gegeven dat door het beroepsgeheim moet worden beschermd, werkelijk noodzakelijk in het kader van rapportage? Maak je de hulpverlening niet onmogelijk door dat gegeven door te geven aan anderen?

Wat is een ernstige gebeurtenis? Het spreekt voor zich dat wanneer een hulpverlener of een andere cliënt schade lijdt door een ernstige gebeurtenis, het beroepsgeheim niet belet dat dit wordt doorgegeven. Maar het lijkt ook weer niet noodzakelijk dat elke woede-uitbarsting, of elk opbiechten van zwakheden wordt gemeld.

Ernstige gebeurtenissen bemoeilijken de hulpverlening dusdanig dat er moet ingegrepen worden omdat anders (noodzakelijke) hulpverlening in het gedrang komt, of ze maken duidelijk een bijkomend ingrijpen van overheidswege noodzakelijk (vergelijk: ernstige aanslagen tegen het leven, eigendom en openbare veiligheid).

Bijvoorbeeld: een meisje dat door de jeugdrechtbank werd geplaatst in een voorziening geeft dealing toe. Er zijn geruchten dat ook gedeald wordt aan andere kinderen. Het onderzoek bij het parket is lopende. Moet de voorziening dit aangeven of melden? Drugs dealen wordt gelijkgeschakeld met een aanslag tegen het leven. Als men daar getuige van is, heeft men aangifteplicht bij het parket. Aangezien men geen getuige was, geldt er geen aangifteplicht. Omdat er mogelijk andere kinderen slachtoffer worden, dient men zich toch te houden aan de wettelijke weg en dit te melden aan de verwijzer, die als ambtenaar aangifte moet doen.

2. Informatie geven aan ouders

Zoals eerder gesteld heeft de jongere zelf een principiële recht op informatie over alle hem betreffende informatie die nodig is om inzicht te krijgen in zijn gezondheidstoestand en vermoedelijke evolutie ervan. Daarnaast heeft hij ook recht op inzage in het eigen dossier.

Sinds de wet van 13/04/95 aangaande de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag en het omgangsrecht hebben beide ouders het recht om zelfs bij derden (vb. bij CGG) alle nuttige informatie in te winnen omtrent de opvoeding van hun kind. Dit recht geldt ongeacht of de ouders gehuwd zijn, samenwonen, feitelijk of wettelijk gescheiden

zijn of nooit hebben samengewoond. Zelfs indien door een gerechtelijke uitspraak het ouderlijk gezag exclusief aan één ouder werd toegewezen, behoudt de andere ouder steeds het recht op informatie. Dit is echter geen absoluut recht. Art 374, vierde lid van het Burgerlijk Wetboek stelt: 'de ouder die niet het ouderlijk gezag uitoefent, behoudt het recht om toezicht te houden op de opvoeding van het kind. Hij kan bij de andere ouder of bij derden alle nuttige informatie hieromtrent inwinnen en zich in het belang van het kind tot de jeugdrechtbank wenden'. Deze algemene formulering omvat ook ontzette ouders, maar dit recht moet uiteraard uitgeoefend worden – zoals steeds – in het belang van de minderjarige. 'De volledige ontzetting van het ouderlijk gezag belet niet – (zonder dat er nochtans sprake is van een automatisme) – dat aan de ontzette ouder toegestaan wordt om nog persoonlijke contacten met zijn kind te onderhouden voor zover de provoogd, die handelt onder toezicht van de jeugdrechtbank, zulks wenselijk oordeelt, dit teneinde de ontzette ouder aan te moedigen om zijn gedrag te verbeteren en de voorwaarden te scheppen voor de eventuele opheffing van de ontzetting' (*Cass 19-4-89 in J. Put*). Op basis van dit ouderlijk recht op informatie zou je kunnen denken dat het beroepsgeheim dus niet kan worden ingeroepen ten aanzien van de ouders (of voogd).

Toch neemt men aan dat jongeren die reeds over een eigen persoonlijkheid en over een 'oordeelsvermogen' beschikken een beroep kunnen doen op het stilzwijgen van de vertrouwenspersoon. Zij kunnen zich beroepen op het grondrecht tot eerbiediging van hun privé-leven en op het decreet rechtspositie van de minderjarigen in de integrale jeugdhulpverlening. Een jongere heeft dus **recht op geheimhouding** van de vertrouwelijke mededelingen die hij heeft gedaan. Bij jongere kinderen moet rekening gehouden worden met het belang van het kind. Zo zal men in bepaalde gevallen de burgerrechtelijke regels van de ouderlijke macht naast zich moeten neerleggen in functie van de bescherming van het kind. *Bijvoorbeeld wanneer het kind slachtoffer is van ernstige feiten gepleegd door de ouders (kindermishandeling)*. Niets belet dat de hulpverlener weigert deze vertrouwelijke informatie aan de ouders mede te delen. (*D. Kaethoven*)

Bijvoorbeeld: een minderjarige vreest dat ze zwanger is en klopt aan bij het JAC om in vertrouwen met een hulpverlener te praten. Ze wil absoluut niet dat haar ouders op de hoogte worden gebracht. De hulpverlener is gebonden door het beroepsgeheim en kan haar ouders niet inlichten.

Opvoeding wordt gezien als een evolutief proces: over bezigheden die algemeen maatschappelijk aanvaard worden voor jongeren van een bepaalde leeftijd (bijvoorbeeld lid zijn van een sportclub, tekenacademie, jeugdbeweging, vanaf 16 jaar op café gaan, ...) kan de jongere zelf beslissen. Opvoeden is opvoeden tot zelfstandigheid.

Als de minderjarige zich verzet tegen mededeling van bepaalde zaken aan zijn ouders, bijvoorbeeld omdat hij een ouderlijke reactie vreest die volgens de begeleider wel degelijk wenselijk is, mag dan de voorkeur worden gegeven aan het ouderlijk gezag boven het beroepsgeheim? Het antwoord is neen: de privacy van de minderjarige gaat voor. Minimalistisch geïnterpreteerd houdt het ouderlijk recht op informatie in dat wanneer ouders erom vragen, de relevante zaken moeten worden meegedeeld, indien de jongere zich daar niet gemotiveerd tegen verzet. In een 'contextuele' aanpak betreft men zoveel mogelijk de ouders, maar ook dit is niet onbegrensd.

Voorbeeld: na een medisch onderzoek vermoedt een arts seksueel misbruik bij een minderjarige. De ouders willen inzage in het patiëntendossier. Kan de arts dit weigeren en ten aanzien van de ouders beroep doen op het beroepsgeheim? Een 'mature' minderjarige kan zelf eisen dat bepaalde medische informatie niet aan de ouders

doorgegeven wordt volgens de wet op de patiëntenrechten. Hier geldt het beroepsgeheim, het belang van de patiënt en het recht op privacy van de minderjarige.

Voorbeeld: een 16jarig meisje is zwanger en vertelt dit aan haar begeleidster. Ze contacteerde een abortuscentrum, maar wil niet dat de rest van het team op de hoogte wordt gebracht, evenmin als haar consulente en haar ouders. De begeleidster kan en mag dit aan niemand doorgeven, tenzij het meisje hiervoor uitdrukkelijk haar toestemming geeft. De abortus betreft geen aspect van de hulpverlening bijzondere jeugdzorg, zodat de verwijzer niet op de hoogte gebracht moet worden.

Er is geen recht van ouders op informatie over meerderjarige kinderen. Hier speelt het beroepsgeheim ten volle. Informatie delen met ouders of anderen kan enkel met toestemming van de meerderjarige cliënt. De rechtspraak erkent wel dat meerderjarige kinderen die hun ouders niet willen informeren over hun studie, ook geen aanspraak kunnen maken op onderhoudsgeld.

Wat is relevant voor de opvoeding? Dit moet beoordeeld worden in functie van leeftijd, maturiteit van het kind, het onderwerp, de rapportageplicht en het inzagerecht¹⁶. Vaak is het wel degelijk vereist dat de ouders zelf initiatief kunnen nemen om hun kind te helpen. Voorwaarde is dat er sprake is van opvoeding en begeleiding in kwesties die de minderjarige niet (volledig) zelf in handen kan nemen omwille van bijvoorbeeld beperkte inzichten. De begeleider kan dan het kind wijzen op de hulp die op gang kan komen door mededeling van bepaalde gegevens en proberen het kind zover te krijgen dat hij zelf de ouders inlicht. Men maakt best van in het begin duidelijk dat mogelijk bepaalde zaken aan de ouders moeten worden gemeld.¹⁷

Wanneer het kind bijvoorbeeld een misdrijf pleegt, kunnen ouders hiervoor mee verantwoordelijk worden gesteld en veroordeeld worden tot de kosten. Als ouders bereid zijn met hun kind hierin verantwoordelijkheid te nemen, moeten zij ook weten waarover het gaat. Ouders hebben dan recht op die informatie. De jongere zal moeten weten dat, wanneer de hulpverlener het niet meedeelt, uiteindelijk de ouders toch zullen worden ingelicht door politie of andere overheden (parket, jeugdrechter).

Samenvattend kunnen we volgende richtlijnen geven:

- Met een gezinsgerichte werking als uitgangspunt is open communicatie tussen alle betrokkenen het principe.
- Maakt iemand van het cliëntsysteem daartegen bezwaar: motivering noteren en wederzijdse privacy respecteren. (*Min Berghmans*)
- Geen details geven van wat het kind (of de andere ouder of andere betrokkenen) in vertrouwen heeft meegedeeld.
- Wel alle 'objectieve' gegevens geven, zoals diagnose en voorstel tot behandeling, met aandacht voor de wijze waarop slecht nieuws (vb. ernstige diagnoses) wordt overgebracht.
- Bij voorkeur wordt dit gekaderd in de totaliteit van het hulpverleningsproces en op een wijze die de ouders kan helpen bij het opvoedingsgebeuren (cfr. alle 'nuttige' informatie omtrent de 'opvoeding').
- Evenwicht bewaren in het geven van informatie aan beide (gescheiden) ouders. (*D. Kaethoven*)

¹⁶ Art. 55 Jeugdbeschermingswet kent aan de ouders een inzage toe van het persoonsdossier van de jongere op de griffie van de Jeugdrechtbank.

¹⁷ MOREAU T., 'Le partage du secret professionnel: balises pour des contours juridiques incertains', *Journal du Droit des Jeunes* 1999, afl. 189.

3. Informatie geven aan andere hulpverleners (met beroepsgeheim), ook wel gedeeld beroepsgeheim genoemd ¹⁸

Hulpverleners die in dezelfde mate gebonden zijn door het beroepsgeheim en die met dezelfde finaliteit optreden ten aanzien van dezelfde cliënt, kunnen met elkaar die informatie uitwisselen die noodzakelijk is in het licht van de kwaliteit en/of de continuïteit van de hulpverlening, op voorwaarde dat de cliënt over het hoe en waarom van de informatieoverdracht geïnformeerd wordt. Met betrekking tot de communicatie van vertrouwelijke informatie in teamverband kan een beroep worden gedaan op de constructie van het **gezamenlijk beroepsgeheim**. Het gezamenlijk beroepsgeheim laat aan leden van eenzelfde team toe om alle informatie die nuttig is voor de hulpverlening aan de cliënt, met elkaar te delen. (*J. Put*)

De leer van het **gedeeld beroepsgeheim** werd door rechtspraak en rechtsleer ontwikkeld en vindt een bijna unanieme toepassing.

Wanneer het gaat over informatie die noodzakelijk is binnen de hulpverlening ('need to know'), in tegenstelling tot informatie die misschien wel interessant kan zijn, maar niet noodzakelijk is ('nice to know'), kan deze worden meegedeeld als aan een aantal voorwaarden voldaan is. Het moet namelijk gaan om een aan een door het beroepsgeheim gebonden persoon binnen dezelfde hulpverleningscontext (zelfde betrokkenheid en dezelfde finaliteit, dus niet met politie of met inspectiediensten en niet tussen vrijwillige en gerechtelijke hulpverlening). Verder dient de informatie-uitwisseling in het belang van de cliënt / hulpverlening te zijn en moet er sprake zijn van een (tenminste) geïnformeerde en liefst toestemmende cliënt. (*I. Vanderstraeten*)

Een aandachtspunt bij het gedeelde beroepsgeheim is de rol die de 'ontvanger' speelt. Men moet er attent voor zijn dat men geen 'belastende' informatie doorgeeft aan iemand die niet aan dezelfde regels gebonden is en die eventueel een meldingsplicht heeft.

In het decreet Integrale Jeugdhulp van 7 mei 2004 werd een wettelijke basis gegeven voor dit 'gedeelde beroepsgeheim' in de volgende zin (art. 32):

"De actoren, bedoeld in art. 30, eerste lid¹⁹, wisselen onder elkaar persoonsgegevens uit met het oog op de uitvoering van de taken en bevoegdheden geregeld door dit decreet. Onverminderd de verplichtingen en beperkingen die voortvloeien uit de wet van 8 december 1992 betreffende de bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens of uit de regelgevingen van de sectoren, is deze gegevensuitwisseling onderworpen aan de volgende voorwaarden:

1. De gegevensuitwisseling heeft enkel betrekking op gegevens die noodzakelijk zijn voor de jeugdhulp.
2. De gegevens worden enkel uitgewisseld in het belang van de personen tot wie de jeugdhulp zich richt.
3. De genoemde actoren trachten, in de mate van het mogelijke, de geïnformeerde instemming met de gegevensuitwisseling te verkrijgen van de persoon op wie de gegevens betrekking hebben.

¹⁸ Prof. J. Put (KULeuven) lanceerde het begrip 'gezamenlijk beroepsgeheim' (RW 2004-2005, p.1): Tussen begeleiders van eenzelfde voorziening, die betrokken zijn op dezelfde cliënten (team, team-directie, team-psycholoog, ...) heerst een gezamenlijk beroepsgeheim: de cliënt weet dat een aantal mensen uit dezelfde voorziening met zijn dossier ' bezig zijn'. Tussen hen worden de gegevens 'vrij' uitgewisseld, om de kwaliteit en continuïteit van de lopende begeleiding te verzekeren. Het 'gedeelde' beroepsgeheim geldt daarentegen bij overgang naar een andere voorziening of voor een andere vorm van (professionele) bijstand aan dezelfde cliënt door personen die ook door beroepsgeheim zijn gebonden.

¹⁹ Het gaat om de toegangspoort, de trajectbegeleiding en de jeugdhulpaanbieders.

De Vlaamse regering kan nadere regels bepalen met betrekking tot de vorm waarin en de wijze waarop de persoonsgegevens worden uitgewisseld.”

Dit betekent dus een beperkte verwettelijking van de leer van het gedeeld beroepsgeheim.

Nochtans speelt deze leer nog steeds breder, wordt dit ook erkend in andere situaties.

Een voorbeeld: je kan als hulpverlener bepaalde informatie over een minderjarige doorgeven aan de advocaat van die minderjarige, in de mate dat dit noodzakelijk is voor die advocaat om zijn werk te kunnen doen, dat het in het belang is van de gezamenlijke cliënt en dat de minderjarige daarin (als hij oud genoeg is) toestemt.

Je kan informatie aan de advocaat van de ouders doorgeven in dezelfde mate als je informatie aan de ouders zou doorgeven, en voor zover zij daarmee akkoord gaan.

Om het risico op 'uitsmeren' of uitdijen van het gedeeld beroepsgeheim te reduceren (waarbij mogelijk het beroepsgeheim en de vertrouwensrelatie met de cliënt wordt ondermijnd) en aldus te streven naar een juridisch verantwoorde toepassing van het gedeeld beroepsgeheim die tegelijk bijdraagt tot een meer adequate hulpverlening in de praktijk, zijn twee elementen van essentieel belang:

Ten eerste is er de nood aan een strikte **afbakening** van de taken en doelstellingen van individuele hulpverleners (of als ze in teamverband optreden van het team) of van de voorziening als zodanig. Wat dit element betreft, is er een belangrijke taak weggelegd voor de voorziening, die er goed aan doet om aan de hand van haar doelstellingen, taken en de mogelijke partners waarmee wordt samengewerkt, de informatiestromen die zich kunnen voordoen, in kaart te brengen en erover na te denken in welke gevallen van gedeeld beroepsgeheim sprake kan zijn.

Het tweede element is de weloverwogen toepassing van het **noodzakelijkheids criterium**. De interpretatie en implementatie van dat criterium lijkt ons vooral een zaak van elke hulpverlener afzonderlijk. Op dit vlak kan uiteraard op het niveau van de voorziening of zelfs van de sector een aantal afspraken worden gemaakt, maar ten aanzien van zulke richtlijnen moet men niet al te hoge verwachtingen koesteren. Welke cliëntinformatie noodzakelijk moet doorstromen in een concrete hulpverleningscasus is immers niet ten volle objectiveerbaar en kan moeilijk vooraf worden vastgelegd. (*J. Put*)

Als hulpmiddel hierbij kunnen de 10 **zorgvuldigheidscriteria** gehanteerd worden, die men vanuit ethisch perspectief toetst bij zichzelf, in team, met de jongere en andere betrokkenen:

- *Waarom?*

Met welk doel wordt de informatie meegedeeld?

- *Wie?*

Is de informatieontvanger voldoende betrokken?

Kan de informatieontvanger de informatie verwerken?

Wie is de meest geschikte informatieverstrekker?

- *Wat?*

Is de informatie relevant?

Is de hoeveelheid informatie gepast?

Is de informatie gegrond of betrouwbaar?

- *Hoe?*

Wordt de informatie vertrouwelijk meegedeeld?

Wat zijn de gunstigste omstandigheden om de informatie mee te delen?

Kan de jongere aanwezig zijn bij het meedelen van de informatie? (*A. Liégeois*)

Wanneer een hulpverlener informatie uitwisselt met een derde in het kader van gedeeld beroepsgeheim moet hij aldus rekening houden met een aantal overwegingen:

- **Instemming van de cliënt** en terugkoppeling van de verkregen informatie. Deze instemming is enkel aanvaardbaar als ze voorafgaand, vrij, specifiek, geïnformeerd en uitdrukkelijk is. (*I. Vanderstraeten*)
- **Welke informatie** meegedeeld wordt: belang van de informatieoverdracht voor de cliënt en de relevantie van de informatie voor de betrokken derde. De relevantiefilter vormt hierbij een bijzonder aandachtspunt: alleen deze informatie die relevant is voor de hulpverlening aan jongere. Dit kan getoetst worden aan de zorgvuldigheidscriteria. Een vermogen tot discretie is hier eveneens op zijn plaats.
- **De positie van de derde** aan wie men eventueel informatie overmaakt
- **Wijze waarop:** schriftelijk of mondeling (*D. Kaethoven*)

Voor zowel gedeeld als gezamenlijk beroepsgeheim geldt dat het delen van informatie mogelijk is, maar niet verplicht. Hier is een afweging van de belangen en van loyaliteit nodig. Het respecteren van beroepsgeheim blijft een individuele verplichting. Eigenlijk gaat het dan over het delen van informatie, niet over het delen van beroepsgeheim. (*I. Vanderstraeten*)

Er zou op het vlak van de privacy van de cliënt een forse vooruitgang worden geboekt indien elke hulpverlener aan wie wordt gevraagd vertrouwelijke informatie door te geven, de noodzakelijkheidsvereiste indachtig zou zijn.

Twee vuistregels kunnen nog worden meegegeven:

- 1) als uitgangspunt moet altijd gelden dat de cliënt recht heeft op geheimhouding van hetgeen hij in vertrouwen heeft meegedeeld. In de praktijk blijkt dat het gedeeld beroepsgeheim nog teveel op één lijn wordt geplaatst met het idee dat tussen hulpverleners onderling geen beroepsgeheim geldt.
- 2) de hulpverlener moet zich geregeld de vraag durven stellen waarom hij beter geplaatst zou zijn om bepaalde informatie over te maken aan een andere dienst of voorziening dan de cliënt zelf. Te vaak worden met betrekking tot het delen en uitwisselen van informatie stappen gezet in de plaats van de cliënt. (*J. Put*)

Belangrijk aandachtspunt is dus de afbakening van het netwerk van hulpverleners. Hiertoe moet gekeken worden naar de samenwerking met andere hulpverleners buiten het team. Als algemene regel geldt dat overleg en toestemming nagestreefd dienen te worden en dat gestreefd wordt naar consensus en wederzijdse toestemming. In het overleg dienen zowel algemene regels om informatie uit te wisselen aan bod te komen, als de toepassing ervan in concrete situaties, rekening houdend met de specifiek juridische regelgeving. Er is geen overleg noodzakelijk in het kader van registratie en anonimiteit dient gewaarborgd. Ook hier dienen de zorgvuldigheidscriteria afgetoetst te worden, vooral de relevantiefilter. (*A. Liégeois*)

4. Kan informatie worden gegeven aan anderen, die niet betrokken zijn bij de begeleiding van die bepaalde jongere, aan niet-professionelen of niet-hulpverleners?

Aan hen mag er in principe geen informatie doorgegeven worden.²⁰ Hier geldt het beroepsgeheim maximaal.

²⁰ Bedenk altijd de bijzondere formulering van het beroepsgeheim in de bijzondere jeugdzorg: iedereen, ongeacht zijn statuut, die betrokken is bij de uitvoering van een (individuele) maatregel van jeugdbijstand, is gebonden door het beroepsgeheim: ook de vrijwilligers, ook de

Toch kan het soms wenselijk zijn om hen wel bepaalde informatie te verstrekken, als bijvoorbeeld de situatie van de cliënt hierdoor zou verbeteren. In dit geval moet het doorgeven van informatie (en ook om welke informatie het gaat) met de cliënt besproken worden en moet deze expliciet zijn toestemming geven. De rechtsleer is wat dit betreft verdeeld, sommigen zijn van mening dat ook de toestemming van de cliënt de professioneel niet de toelating geeft om gegevens door te geven aan niet-professionelen. In zulk geval kan een attest worden geschreven aan de cliënt zelf, zodat deze het kan bezorgen aan bijvoorbeeld zijn boekhouder of verzekeringsmaatschappij of ...

Bij dit punt is het nuttig om aan te geven dat leerkrachten geen beroepsgeheim hebben.²¹ Dit onderscheid tussen een leerkracht en een hulpverlener is in de praktijk soms moeilijk werkbaar.

Leerkrachten hebben wel discretieplicht ten opzichte van de buitenwereld, maar niet ten aanzien van hun hiërarchische oversten, ouders, collega's. Ze moeten met andere woorden discreet omgaan met de informatie die zij tijdens de uitoefening van hun beroep bekomen.

Een essentiële voorwaarde van het beroepsgeheim is voor hen niet van toepassing: wat zij te weten komen, komt niet voort uit een (noodzakelijke) vertrouwensrelatie.²²

stagiairs, ook de prestatieplaatsen ... Zodra je een bepaalde jongere 'begeleidt', ben je gebonden door zwijgplicht. (Niet: de groentenboer, wel: de kok van de voorziening waar een jongere steeds gaat helpen ... én praten.)

²¹ Zelfs een vertrouwensleerkracht kan zich niet beroepen op een wettelijk erkend beroepsgeheim. Vanaf 1 juli 2006 zal enkel een leerkracht die in het kader van Integrale Jeugdhulp als bijstandspersoon voor een minderjarige optreedt, zich kunnen beroepen op het beroepsgeheim bepaald in de decreten Integrale Jeugdhulp, doch enkel wat zijn taken in dat verband betreft.

²² F. Hutsebaut, 'Het ambtsgeheim, beroepsgeheim en de meldingsplicht van personeelsleden in het onderwijs', in TORB, 1999-00, p. 49-54.

4. Algemene slotbedenkingen

Het juridisch kader over beroepsgeheim, namelijk de verschillende wettelijke bepalingen aangevuld met de rechtspraak en rechtsleer bieden een aantal algemene handvaten voor hulpverlener. In een concrete hulpverleningscasus is de beslissing in handen van de hulpverlener met achteraf eventueel toetsing door een rechter. Er is dus sprake van rechtsonzekerheid. Deze rechtsonzekerheid in hoofde van hulpverlener kan men beperken door richtlijnen en afspraken op het niveau van de sector, de voorziening en het team. (*I. Vanderstraeten*)

Belangrijke ethische principes die gehanteerd kunnen worden, zijn zorgvuldigheid en overleg. Overleg is vanuit ethisch perspectief de meest aangewezen weg om zorgvuldig met informatie om te gaan, om tot consensus te komen en dus tot wederzijdse toestemming. Overleg is een proces van ontmoeten, informeren, bespreken, motiveren en samen beslissen. De genaamde zorgvuldigheidscriteria dienen in overleg getoetst te worden.

Overleg is nodig op twee niveaus:

- 1) Het uitwerken van algemene, niet casusgebonden regels voor het omgaan met informatie met partners in de zorg, ook bij dubbel mandaat naar hulpverlening en naar overheid
- 2) De toepassing ervan in concrete casussen

Bij twijfel is het aangeraden informatie te delen in het zorgteam en het beroepsgeheim te respecteren buiten het zorgteam. (*A. Liégeois*)

Haverkamp en Daniluk, 2 Amerikaanse gezinstherapeuten, stellen voor om zich in de praktijk tot de volgende zes algemene ethische beginselen te wenden als basis voor de besluitvorming:

- respecteren en bevorderen van autonomie: het vermogen van het individu om een vrije en adequate keuze te maken over de manier waarop hij/zij het leven wil leiden, dient zo groot mogelijk te zijn/worden
- trouw en betrouwbaarheid: oprechtheid, getrouwheid, het nakomen van beloften en duidelijkheid over de grenzen van de vertrouwelijkheid
- rechtvaardigheid: eerlijke en gelijke behandeling, vermijden van discriminatie, eerlijke verdeling van lusten en lasten
- goed-doen: de opdracht om de juiste (verantwoorde) professionele hulp te bieden, waarbij geadviseerd wordt de ethische beginselen zwaarder te laten wegen dan de zuiverheid van theorie
- niet-(opzettelijk-)kwaad-doen: 'bovenal geen schade aanrichten', de eventuele nadelige gevolgen voorzien en het risico van schade-aanrichtend gedrag voorkomen of beperken.
- eigenbelang: de hulpverlener is ook aan zichzelf iets verplicht en heeft de morele en ethische verantwoordelijkheid om naar zelfkennis te streven, zichzelf te ontwikkelen en goed voor zichzelf te zorgen

Deze ethische beginselen zijn in de meeste beroepscodes (waaronder de Code van geneeskundige plichtenleer van de Orde der geneesheren, deontologische code van de Belgische federatie van psychologen) impliciet aanwezig en bieden een kader waarbinnen concrete ethische dilemma's kunnen geplaatst en onderzocht worden. Daarnaast dienen we het uiteraard het algemeen aanvaarde principe van het belang van het kind (en de zorg/steun aan de ouders) als gulden regel te hanteren. (*D. Kaethoven*)

C) Annex : Aansprakelijkheid

Het thema van aansprakelijkheid staat los van het thema beroepsgeheim, maar is er anderzijds ook mee verwant. Vandaar wordt dit thema ook hier behandeld.

Het is mogelijk dat de begeleider die een misdrijf of probleem van de jongere niet stopt, hetzij door inschakeling van externe hulpverlening, hetzij door zelf aan de slag te gaan, een **burgerrechtelijke** fout ten laste wordt gelegd, zodat wie schade zou lijden ten gevolge van het misdrijf of probleem, zich ook bij de burgerlijke rechter tegen de begeleider of de instelling kan keren.

Er moet dan wel sprake zijn van schade die is ontstaan door de persoonlijke fout of het gebrek aan toezicht van de begeleider.²³ Dit toezicht wordt niet restrictief geïnterpreteerd: de rechtspraak aanvaardt dat men een zestienjarige niet op dezelfde wijze 'in zicht' houdt als een zesjarige.

De figuur van de aansprakelijkheid maakt dus deel uit van het burgerlijk recht. Wie door zijn fout iemand anders schade berokkent, moet deze vergoeden. De enige band met het schuldig verzuim is dat het plegen van schuldig verzuim de 'fout' uitmaakt. Dan nog moet evenwel worden vastgesteld dat er schade is in hoofde van het slachtoffer (of diens nabestaanden); bovendien moet worden bewezen dat deze schade geheel of gedeeltelijk het gevolg is van de gepleegde fout.

Voor feiten gepleegd tijdens de uitvoering van het werk, is de overheid zelf aansprakelijk voor het optreden van haar ambtenaren. Het slachtoffer kan dus in elk geval de overheid aanspreken. De ambtenaar kan enkel persoonlijk aansprakelijk gesteld worden voor zijn bedrag, zware fout of herhaalde (gewoonlijke) lichte fout. In dit laatste geval moet de overheid gewezen hebben op die fout (wat onder meer zou kunnen blijken uit evaluatieverslagen). (*L. Rahoens*)

1. Aansprakelijkheid van de begeleider

Afhankelijk van de taak van de begeleider, kan hij worden beschouwd als 'onderwijzer', waardoor hij persoonlijk aansprakelijk kan worden gesteld voor de fout van de minderjarige op grond van art. 1384, vierde lid van het Burgerlijk Wetboek.

Het Hof van Cassatie heeft namelijk gekozen voor een ruime interpretatie van het begrip 'onderwijs'. In een arrest van 3 december 1986 oordeelde het dat onderwijs niet enkel de overdracht van technische of intellectuele kennis in lesverband omvat, maar ook iedere andere vorm van onderricht van wetenschappelijke, artistieke of professionele aard.

Indien de begeleider in een voorziening belast is met een educatief project kan hij worden beschouwd als een 'onderwijzer'. Onder educatief project kan onder meer verstaan worden als opdracht hebben de jongeren te stimuleren tot een grotere zelfredzaamheid, tot het nemen van meer sociale verantwoordelijkheid. Personeel dat enkel instaat voor de opvang en de bewaking van jongeren en crisisopvangcentra vallen niet onder die definitie en worden dus niet beschouwd als onderwijzers.

Ook op grond van art. 1382 van het Burgerlijk Wetboek kan een begeleider worden aangesproken. Het slachtoffer moet dan bewijzen dat de begeleider een fout heeft begaan en dat er tussen die fout en de geleden schade een oorzakelijk verband bestaat.

²³ M. BERGHMANS, L. BALCAEN, 'Aansprakelijkheid voor buitencontractuele schade toegebracht door minderjarigen', in *KIDS*, I.1.12, p. 1-44.

Zijn fout zal dan meestal bestaan in een tekortkoming in de uitoefening van het toezicht. Deze bewijslast is vrij zwaar.

Een begeleider kan echter slechts persoonlijk aansprakelijk worden gesteld indien er sprake is van bedrog, zware schuld of een vaak voorkomende lichte fout.²⁴ Dit betekent dat begeleiders bijna nooit persoonlijk zullen moeten opdraaien voor de schade die voortvloeit uit een onvoorzichtigheid of een eenmalige lichte fout. Wanneer het slachtoffer een persoonlijke 'gewone' fout van een begeleider kan bewijzen, zal het de voorziening zijn die hem tewerkstelt die aansprakelijk zal worden gesteld als werkgever.

2. Aansprakelijkheid van de voorziening

De voorziening kan worden aangesproken op grond van art. 1382 van het Burgerlijk Wetboek voor een schadegeval veroorzaakt door een jongere die op dat moment in de instelling verbleef.

Het slachtoffer moet dan aantonen dat de voorziening een fout heeft begaan en dat er tussen de fout en de geleden schade een oorzakelijk verband bestaat. Ook hier is de bewijslast zwaar.

De fout van een voorziening kan bestaan uit een onzorgvuldige organisatie van het toezicht dat door de voorziening op de minderjarige wordt uitgeoefend. *Dit kan bijvoorbeeld zijn: als voorziening afwijken van het door de jeugdrechter bepaalde reëducatieve project, nalaten de jeugdrechter in te lichten dat de betrokken minderjarige niet thuis hoort in de voorziening.*

Verder kan de voorziening een fout begaan bij de materiële uitvoering van het toezicht op de minderjarige. *Een voorziening begaat bijvoorbeeld een fout door toe te laten dat een geplaatste minderjarige een gevaarlijk wapen in zijn bezit heeft.*

De kans op ontsnapping uit een open of halfopen voorziening en een mogelijke schadeberokkening is uiteraard groter dan uit een gesloten voorziening omdat het toezicht beperkter is. Bij de beoordeling van een mogelijke aansprakelijkheid van de voorziening wordt er rekening mee gehouden dat het voor de minderjarige beter is geplaatst te worden in een (half)open voorziening in plaats van een gesloten voorziening. De rechtspraak aanvaardt daarom dat een "ontsnapping" uit een voorziening niet automatisch leidt tot de aansprakelijkheid van de voorziening.

Daarnaast kan een voorziening ook aansprakelijk worden gesteld voor de toezichtsfout begaan door één van haar begeleiders (zie hoger). Het gaat hier om een onweerlegbaar vermoeden. Vereist is dat de begeleider een fout beging in de uitoefening van zijn functie.

Deze burgerrechtelijke verantwoordelijkheid is verzekeraar. De voorzieningen bijzondere jeugdzorg zijn bovendien verplicht om dergelijke verzekeringspolis 'burgerrechtelijke aansprakelijkheid' af te sluiten.

²⁴ Art. 18 van de Arbeidsovereenkomstenwet en voor statutaire personeelsleden die in dienst van een openbare rechtspersoon werken, art. 2 van de wet van 10 februari 2003.

3. Aansprakelijkheid van een personeelslid BJB

Een personeelslid BJB is persoonlijk aansprakelijk wanneer hij door zijn fout schade aan iemand anders heeft berokkend (art. 1382-1383 B.W.). De drie cruciale voorwaarden om een schadevergoeding te kunnen eisen zijn dus

- 1) de aanwezigheid van een fout
- 2) schade
- 3) een oorzakelijk verband tussen beide.

Een fout bestaat uit een toerekenbare onrechtmatigheid. De onrechtmatigheid kan een overtreding van een wettelijke norm of van de zorgvuldigheidsplicht inhouden. Wanneer een wettelijke norm overtreden wordt die bovendien voldoende specifiek is, kan men besluiten tot het bestaan van een onrechtmatigheid. Bij de overtreding van de zorgvuldigheidsnorm daarentegen, zal er een toetsing moeten gebeuren, waarbij het gestelde gedrag of het nalaten vergeleken wordt met dat van een normaal zorgvuldig en vooruitziend persoon in dezelfde omstandigheden geplaatst. Externe omstandigheden (tijd, plaats en professionele vaardigheden) worden dan mee in rekening gebracht.

Een overtreding van de zorgvuldigheidsnorm kan vb. bestaan in het stellen van een foutieve diagnose, het begaan van een toezichtsfout, een fout in de keuze en uitvoering van de behandeling of onzorgvuldigheden bij afwezigheid van een collega.

Een onrechtmatigheid op zich is niet voldoende om van een fout te spreken, de onrechtmatigheid moet ook toerekenbaar zijn aan de persoon die onrechtmatig heeft gehandeld.

Consulenten kunnen niet persoonlijk worden aansprakelijk gesteld voor een fout tenzij ze een opzettelijke, zware of herhaaldelijk lichte fout gepleegd hebben. Ze ontsnappen dus aan hun aansprakelijkheid wanneer ze een gewone of een (eenmalige) lichte onrechtmatigheid begaan, want deze is hen niet toerekenbaar. Algemeen kan gesteld worden dat de rechtspraak niet snel geneigd is het bestaan van opzet (bedrog), zware fout en veel voorkomende lichte fout aan te nemen, waardoor consulenten en bureauleden een grote bescherming genieten.

De geleden schade moet persoonlijk en zeker zijn. (*J. Put*)

D) Bibliografie

- interne documentatie Bijzondere Jeugdzorg: Omzendbrief – een vertrouwelijke behandeling van dossiers in de bijzondere jeugdbijstand, GEENS Pieter, 13 p.
- VAN DER STRAETE I. en PUT J., *Beroepsgeheim en hulpverlening*, die keure, 2005, 267 p.
- VAN DER STRAETE I. en PUT J., *slides studiedag Beroepsgeheim in de hulpverlening*, 2005
- BERGMANS M., *Beroepsgeheim, aangifte van misdrijven, melding van ernstige gebeurtenissen, schuldig verzuim en noodtoestand*, OSBJ, 2005, 13 p.
- VAN DOOREN H., *Beroepsgeheim in de hulpverlening – Handelen tussen recht en praktijk*, De Factorij Brussel 2005
- KAETHOVEN D., *Beroepsgeheim en informatieuitwisseling in de kinder- en jeugdhulpverlening: op het kruispunt van ethiek en recht*, Lezing studiedag, 2002, 17 p.
- RAHOENS L., *Mededeling aan de consulenten betreffende schuldig verzuim en aansprakelijkheid*, 2005, 4 p.
- PUT J., ROM M. en ANKAERKT E., *Over risico's en beperkingen – Juridisch onderzoek naar de positie van de consulenten van de sociale diensten van de Bijzondere Jeugdbijstand, met focus op 'aansprakelijkheid' en 'schuldig hulpverzuim'*, Instituut voor Sociaal Recht, 2006, 124 p.
- PUT J., *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Die Keure, 2006
- *Jeugdbeschermingsrecht*, Jan. Smets, APR, 1996;
- *Jeugdbeschermingsrecht in kort bestek*, Bart De Smet, Intersentia, 2005 - (Les nouvelles, Protection de la jeunesse)
- LIEGEOIS A., HAEKENS A. en ENEMAN M., *Uitwisselen van informatie bij het samenwerken in de geestelijke gezondheidszorg. Een ethisch advies*, Tijdschrift voor Psychiatrie 46 (2006) 10, p. 787-795
- LIEGEOIS A., mondelinge informatie tijdens bijeenkomst werkgroep
- CALUWE N., mondelinge informatie tijdens bijeenkomst werkgroep
- DEWILDE C., mondelinge informatie tijdens bijeenkomst werkgroep
- VAN EETVELT I., mondelinge informatie tijdens bijeenkomst werkgroep
- BERGMANS M., mondelinge informatie tijdens bijeenkomst werkgroep

E) Bijlage 1: leden en bijeenkomsten werkgroep

Leden:

Jeugdrechters en magistratuur

Bie Van Bauwel Jeugdrechter arrondissement Mechelen
Fabienne Nackaerts Jeugdrechter arrondissement Antwerpen

Voorzieningen BJZ

Simonne Daems Waaiburg
Kristel Nuyts Cirkant
Bart Billion Humanistische Thuisbegeleidingsdienst Antwerpen –
Crisishulp aan Huis
Wendy Van Put Elegast
Marc Parmentier Elegast
Dirk Neiryck ADAM
Ina Luyts / Ingrid van Nederkassel Dageraad
Anne Rekkers OOC Ter Heide
Marijke Wieërs Jeugdzorg in Gezin

Sociale Diensten Vlaamse Gemeenschap

Alois Boons CBJ Turnhout
Hilde Gheysens CBJ Antwerpen
Hendrik Wyns SDJ Antwerpen
Gjalt Stienstra SDJ Antwerpen
Luc Crayebeckx regio - CWL
Ingrid Van Eetvelt regioverantwoordelijke BJB Antwerpen

Andere

Min Bergmans Ondersteuningsstructuur Bijzondere Jeugdzorg
Helinde Moons Provincie Antwerpen - Centrale WachtlIJst

Overzicht bijeenkomsten

- 1) Beroepsgeheim vanuit ethisch perspectief
Bespreking werkgroep 19-9-'05, expert: Axel Liégeois – Faculteit Godgeleerdheid K.U.Leuven en Broeders van Liefde te Gent
- 2) Beroepsgeheim: strafrechterlijke bepalingen
Bespreking werkgroep 9-11-'05, expert: Mevr. Procureur Nicole Caluwé – Jeugdparquet Antwerpen
- 3) Beroepsgeheim: decreten Bijzondere Jeugdbijstand en het decreet op de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp
Bespreking werkgroep 8-2-'06, expert: Ingrid Van Eetvelt, regioverantwoordelijke BJB Antwerpen en Carine Dewilde, Beleidingsondersteuningsteam IJH
- 4) Beroepsgeheim: praktijkvoorbeelden bij de juridische helpdesk van het OSBJ
Bespreking werkgroep 24-5-'06, expert: Min Berghmans, juriste OSBJ
- 5) Bespreking eindtekst en eindprodukt: werkgroep 27-9-'06

6) Bespreking eindtekst en beslissingsboom: werkgroep 17-1-'08

7) Organisatie vorming: werkgroep 29-2-'08, 23-4-'08, 17-9-'08

Bijeenkomsten redactieraad:

- 7-12-'05
- 9-8-'06

Bijlage 2: Conceptnota

CONCEPTNOTA – WERKGROEP BEROEPSGEHEIM

1. Doelstelling

Vanuit het arrondissementeel overleg werd het initiatief genomen richtlijnen uit te werken rond omgaan met beroepsgeheim.

Het opzet is binnen dit overleg te komen tot minimale vuistregels met maximale toepassing betreffende het omgaan met vertrouwelijke informatie, verkregen binnen het kader van hulpverlening binnen bijzondere jeugdzorg.

2. Methode

Om tot deze doelstelling te komen zal een multidisciplinaire werkgroep samengesteld worden. Er wordt gedacht aan volgende samenstelling:

- vertegenwoordiging vanuit de provincie,
- vertegenwoordiging vanuit de instellingen bijzondere jeugdzorg,
- vertegenwoordiging vanuit projecten bijzondere jeugdzorg,
- vertegenwoordiging vanuit het comité voor bijzondere jeugdzorg,
- vertegenwoordiging vanuit de sociale dienst van de jeugdrechtbank,
- vertegenwoordiging vanuit het preventieteam van het comité voor bijzondere jeugdzorg.

3. werkmodus werkgroep

De werkgroep zal gedurende 1 jaar vijf maal samenkomen. De vijf vergaderingen zullen thematisch georganiseerd worden. Afhankelijk van het thema zullen externe experts uitgenodigd worden.

Voorstel tot thema's:

- vergadering 1: “strafrechtelijke bepalingen rond beroepsgeheim”
- vergadering 2: “wat zegt het decreet”
- vergadering 3: “minimale kwaliteitseisen”
- vergadering 4: “hulpverlening en beroepsgeheim vanuit ethisch standpunt”
- vergadering 5: “besluiten”

4. Terugkoppeling arrondissementeel overleg

Na vijf vergaderingen zullen de besluiten, omgezet worden in richtlijnen. Na opmerkingen vanuit de werkgroep zullen deze teruggekoppeld worden naar het arrondissementeel overleg om zo te komen tot minimale vuistregels gedragen door de sector.